

Grunderna för versskrifning

Bergstrand, Per Emanuel,

63 R Br.

*Spår
10
(100)*

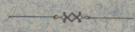

GRUNDERNA
FÖR
VERS-SKRIFNING

LÄTTFATTLIGT FRAMSTÄLDA

af

T. E. Bergstrand.

STOCKHOLM
IVAR HÄGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1879.

Pris: 75 öre.

GRADUATE

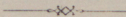
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

GRUNDERNA
FÖR
VERS-SKRIFNING

LÄTTFATTLIGT FRAMSTÄLDA

af

F. E. Bergstrand.

STOCKHOLM
IVAR HAEGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1879.

GRANDBOK

VERSSKRIFNING

TAKTER ELLER VERSFÖTTER.

Allmänt anses det att man blott behöfver ett godt musikaliskt öra och någon öfning för att skrifva vers. Det gifves till och med skalder, och i synnerhet skaldinnor, hvilka blott med dessa hjälpmedel i tekniken gjort sig ett namn.

Men, äfven om man har hög begåfning, kan man med blotta örats tillhjälp endast röra sig inom vissa versformer, vanligen efter melodi eller kända visformer. För andra versformer såsom till exempel hexameter och distichon eller de modernare såsom alexandrinen och sonetten, ja för den enklaste jambiska trimeter eller dramatisk vers, fordras onekligen kunskap i versbyggnadskonstens enklare grunder.

Efter något studerande af denna konst skall man finna, att man bättre förstår och mer njuter af sådana orimmade skaldeverk efter äldre mönster som till exempel »Elgskyttarne» o. s. v., hvilka man utan föregånget studium af hexameter funnit långtrådiga eller enformiga. Ett sådant studium ger också större säkerhet vid all slags versskrifning än det vanliga sättet att räkna stafvelserna och lita på örat, vid hvilket stora misstag kunna begås.

I versbyggnadskonst kallas hvarje rad en *vers*. Detta namn har dock nu mera allmänt öfvergått till hvad som af gammalt kallas *strof*. Vi tala om fyr-

radiga verser, sexradiga verser o. s. v. För att ej stöta detta språkbruk, skola vi här framgent skriva *vers-rad* eller blott *rad*.

En sådan rad bör delas, icke i stafvelser, utan i *takter* eller, som är det samma, *versfötter* eller *fötter*.

Dessa takter äro af många slag, men vi behöfva blott känna till fyra, hvilka kallas 1) *jamb*, 2) *troké*, 3) *anapest* och 4) *daktyl*.

De två första äro tvåstafviga, de två sista trestafviga, och vi ha sålunda jambisk vers, trokeisk vers, anapestisk vers och daktylisk vers. De fyra slagen af versfötter karakteriseras af de stafvelser, på hvilka tonvigten ligger, och hvilka här utmärkas med en tydlig accent (,):

jamber äro:	<i>troké</i>	<i>farvål</i>	<i>God dag!</i>	<i>Min son!</i>
trokéer äro:	<i>jåmben</i>	<i>gossen</i>	<i>dåger</i>	<i>fader</i>
anapester äro:	<i>anapest</i>	<i>se, god dag!</i>	<i>frieri</i>	<i>ta mej hån!</i>
daktyler äro:	<i>daktylus</i>	<i>gossen min</i>	<i>dånsande</i>	<i>gubbarne</i>

Man ser att så väl i tvåstafviga som i trestafviga takter lägges ljudvigten antingen på första eller sista stafvelsen. Accenten utmärker icke allenast att rösten höjes, utan äfven att denna höjning af rösten är ett medel att få fram en lång stafvelse. Är accenten på första stafvelsen, så blir takten eller rytmen *fallande*. Är accenten på sista stafvelsen, blir rytmen *stigande*.

Jamber och anapester äro *stigande* (tvåstafs- och trestafstakt).

Trokéer och daktyler äro *fallande* (tvåstafs- och trestafstakt).

Jambisk vers är allmännast och liknar mest vanligt tal samt kallas därför *talvers*. Den användes nästan uteslutande i dramatik (teaterpjäser på vers o. s. v.).

Anapester kallas *stormvers* men användas äfven i elegie (klagodikt).

För öfnings skull anföras här några prof på de olika versslagen, dervid erinrande att vid taktindelningen ofta en stafvelse på slutet blir öfver och ej toges med i räkningen, utan fås på köpet.

Jambiska verser.

Vårt land, Du skå-	vårt land, dar man-	vårt fo- nen, gå	sterland att skö-	RUNEBERG. ta bå- ten du!	RUNEBERG.
Upp, skö- I hur-	na kül- tigt språng,	lar-ftic- i tripp	kor och traf	BELLMAN.	
Kung Karl Han stod	den ün- i rök	ge hjel- och dam	te,	TEGNÉR.	
Der väx- Två plan-	te ut- tor un-	i Hil- der fost-	dings gård rarns vård	TEGNÉR.	

Trokeiska verser.

Gubben	Noach,	gubben	Noach	BELLMAN.
Från Chri- Otto	stina Fieandt	var en hette	man. han.	RUNEBERG.
Björn och	Frithiof	suto	båda	TEGNÉR.
Lugn står Lugnt är	blomman på allt och	den branta endast	stränden öjupet sjuder.	RUNEBERG.

Anapestiska verser.

Nu han sväf- Han for vi- Men för käm- Vill du hö-	vade kring da som ja- par ombord ra hans vi-	på det öds- gande falk; skref han la- kingabalk?	liga haf, gar och rätt. TEGNÉR.
--	---	---	---------------------------------------

Vid ett torp | i en skog, |
Med en häst | för en plog, | BELLMAN.

Det var storm, | det var brak, | det var strid | på den strand, |
Der den San- | delska hä- | ren var stäld | | RONEBERG.

Daktyliska verser.

Fäll dina | ögon och | skäms nu din | tossa,
Svinga på | baler och | intet ha | skor
Dansa vid | valdthorn som | tungfotad | klossa,
Kalla ba- | roner och | grefvar för | bror. BELLMAN.

Känner du | landet det | härliga | rika,
Badaadt af | Mälar- och | Östersjö- | våg,
Hemmet för | skördar och | minnen till- | ika,
Fredliga | bragder och | vikinga- | tåg? B. E. MALMSTRÖM.

Bjöd så i | Thule en | konunga | sed

Daktylisk vers kallar man dock äfven sådan, i hvilken de flesta takterna äro daktyler, t. ex. följande hexameter:

— — —	Trefaldt	hell den	väldige	sångarn, som	anslog
och på så	lekande	sätt för-	stod att	härma de	känstor,
vilka vid	nordens na-	tur, dess	ffjellar,	dalar och	lunder,
strömmar och	blommande	fält, dess	trastar,	siskor och	gökar,
sippor och	vifvor och	malm och	klingande	harpor och	spelmän
bundit sin	fröjd, sitt	qual, sitt	ve i	lifvet och	döden!

C. F. DAHLGREN.

2.

ORDKLYFNINGAR OCH TAKTKLYFNINGAR.

CESUR.

Om man, såsom här förut är gjordt, utmärker takternas eller versfötternas ändpunkter med lodräta delstreck, så inträffar stundom att orden i verserna blifva

klufna. Ju mera dylik ordklyfning inträffar, desto vackrare klingar versen.

Såsom prof på dålig vers i detta afseende må upp-tecknas:

<i>Björn och</i>	<i>Frithiof</i>	<i>suto</i>	<i>båda</i>	
<i>Vid ett</i>	<i>schackbord</i>	<i>skönt att</i>	<i>skåda</i>	TEGNER.

Här är nemligen intet enda ord klufvet. Vida bättre låter:

<i>Der väx-</i>	<i>te u-</i>	<i>ti Hil-</i>	<i>dings gård</i>	
<i>Två plan-</i>	<i>tor un-</i>	<i>der fost-</i>	<i>rarns vård</i>	TEGNER.

Här klyfva taktstrecken sönder orden. Tager man bort begynnelse-orden *Der* och *Två*, så blir det förut jambiska versmåttet trokeiskt och entonigt eller tonlöst, derigenom att inga ordklyfningar förekomma. För att

<i>Växte</i>	<i>uti</i>	<i>Hildings</i>	<i>gård</i>
<i>Plantor</i>	<i>under</i>	<i>fostrarns</i>	<i>vård</i>

åstadkomma ordklyfningar begagnar man sig af mångstafviga eller enstafviga ord. I jambisk eller trokeisk vers behöfves blott inblandande af ett trestafvigt ord samt i anapestisk eller daktylisk vers stundom blott ett enstafvigt. Vi taga några prof.

<i>O Gud!</i>	<i>som sty-</i>	<i>rer fol-</i>	<i>kens ö-</i>	<i>den</i>	
<i>Allsmäk-</i>	<i>tigt u-</i>	<i>ti al-</i>	<i>ta land,</i>		G. WENNERBERG.

Versen göres jambisk med ordklyfningar blott genom begynnelseordet O. Eljes skulle den ha blifvit trokeisk utan ordklyfningar. Lika bestämmande är begynnelse-ordet *Allsmäktigt* i andra raden. Det bestämmer versmåttet, och tvingar till klyfning därför att det är trestafvigt.

Alla verser vi i det föregående anförte, bestå blott af ett slags takter, så att hvarje rad består af blott

jamber, eller blott trokéer, blott anapester eller blott daktyler. I sådana verser är nu beskrifna ordklyfning ytterst nödvändig för undvikande af tröttande enformighet och tonlöshet.

Mindre vigtig är den i versrader, som hafva olika takter:

<i>Nej, må</i>	<i>träl domens</i>	<i>blotta</i>	<i>namn</i>	
<i>Edra</i>	<i>vreda</i>	<i>vålnader</i>	<i>väcka</i>	
<i>Och er</i>	<i>arm sig</i>	<i>hämmande</i>	<i>sträcka</i>	J. H. KELLGREN.

Här finnes ingen enda ordklyfning, men den är ersatt derigenom att bland trokéerna i hvarje rad blifvit insatt en daktyl (*träldomen, vålnader, hämmande*). Tag bort dessa daktyler och ersätt dem med trokéer, så blir versen rent trokeisk och, liksom förut, utan ordklyfningar.

<i>Nej må</i>	<i>träldoms</i>	<i>blotta</i>	<i>namn</i>
<i>Edra</i>	<i>vreda</i>	<i>skuggor</i>	<i>väcka</i>
<i>Och er</i>	<i>arm sig</i>	<i>hotfullt</i>	<i>sträcka</i> .

Orden *träldom, skuggor* och *hotfullt* äro väl i och för sig lika goda som *träldomen, vålnaden* och *hämmande*, men hvilken skilnad på väljud!

En nästan motsatt verkan mot ordklyfningen har *taktklyfningen*, hvilken uppstår deraf att en takt eller versfot består, icke af ett ord eller en del af ett ord, utan af mer än ett ord. I sist uppförda prof äro | *Nej må* | *Och er* | *arm sig* | klufna takter.

Ehuru taktklyfning ofta uppkommer just genom ordklyfning, som till exempel:

<i>O yng-</i>	<i>ling, om</i>	<i>du hjer-</i>	<i>ta har</i>	
<i>Att tram-</i>	<i>pa fjäd-</i>	<i>rens fjät</i>		B. LIDNER.

så blir dock bådas verkan stundom nästan motsatt, i ty att taktklyfningen kan åstadkomma en märkbar hvila. Vi taga ett prof:

Voro nu | satte i | hög || kung | Bele och | Thorsten den | gamle. TEGNER.

Här finnes ingen enda ordklyfning, men alla takterna äro klufna, enär de utgöras af mer än ett ord. Enformigheten som skulle uppstå genom bristande ordklyfning, enligt hvad förut är sagdt, har undvikits genom blandning af olika takter, nämligen två daktyler, en troké, två daktyler och en troké. Detta är dock icke nog, och man öfvertygas lätt derom genom att blott låta den första trokéen (hög kung) bestå af blott ett ord, liksom den andra eller sista (gamle). Sätt högen i stället för hög kung, så får man en ren troké. Men derigenom förlorar man en hvilopunkt och versen blir tröttande. Mindre viktiga äro hvilopunkterna i de öfriga takterna mellan orden *voro — nu, Bele — och Torsten — den*.

Hvilopunkter som uppkomma genom en takts klyfning i två ord, erfordras endast i långa versrader och böra helst sättas nära versradens midt. Lättast åstadkommas de genom att begagna enstafviga ord.

Hjaltet var | hamradt af | guld | men | runor | syntes på | klingan.

Takthvilan mellan *guld* och *men* gör tydligen en god verkan.

Verkan af en dylik tydlig takthvila kastas dock bort, om den lägges i början af en rad, der den är öfverflödig:

Ej || fem | hundrade | män || till | tio | tolfte på | hundra.

Här ha vi två tydliga takthvilor mellan de klufna takterna *ej — fem* och *män — till*. Dock gör blott den andra någon verkan. I stället för *ej — fem* kunde man ju utan skada för versens välljud skriva femton.

Man finner snart att takthvilan blir mest märkbar om den åstadkommes genom klyfning af en tvåstafvig takt.

I läroböcker i versbygnadskonst ser man så väl ordklyfning som taktklyfning kallas *cesur* (afskärning). Detta åstadkommer ofta missförstånd, synnerligast som ingen skilnad göres mellan olika slag af *cesur*. På ett ställe i svenska akademiens gamla språklära finnes (sid. 437 om hexameter) ordet *incision*, hvarmed der synes förstås hvad som här kallas ordklyfning. Der är ordet *cesur* uteslutande begagnadt om hvad som här kallas taktklyfning. Det är alldeles tvärtom i Almqvists svenska språklära, der med *cesur* blott förstås hvad som här kallas ordklyfning.

3.

OFULLSTÄNDIGA TAKTER.

SKANDERING.

I det föregående ha vi sett många versrader, hvilka icke sluta med en fullständig takt. Så ha vi sett versrader med tvåstafstakt sluta med en öfverskjutande stafvelse eller ett enstafvigt ord. Vidare ha vi sett en versrad med trestafstakt sluta med två öfverblifna stafvelser o. s. v. Sådant är ytterst vanligt, så vanligt, att till och med en versrad med fullständig takt i slutet förekommer mer sällan än en med ofullständigt takt-slut. Sådan ofullständig versfot kallas vanligen *slutfall*.

En dylik ofullständig takt, vanligen ett enstafvigt ord, förekommer någon gång, men sällan i modern vers, i början af en versrad. Den kallas då *upptakt* eller *för-slag*. Ett sådant är våra gamla folkvisors begynnelseord *Och*, ett slags lystringsord, motsvarande prosa-sagans »Det var en gång».

Stundom förekommer dylik ofullständig takt i midten af en versrad och kallas då *inslag*.

Uppslag och inslag blifva emellertid förvillande och böra af nybörjaren undvikas. Prof på sådant kan man finna vid försök att dela verser i takter och taktmessigt läsa upp dem.

Ett sådant taktmessigt uppläsande kallas att *skandera*. Det är fult men nödvändigt för öfnings skull, men allra mest när man skall försöka att skriva vers.

Säkraste profvet på en god vers är att orden vid skanderingen ej få annan ljudvigt än om versen språkriktigt *deklameras* eller också läses upp som prosa. Prof på felaktigheter i detta afseende komma att framdeles visas.

Skandering är vid versskrifning lika nödvändig som nybörjarens räkning »ett två tre, ett två tre» vid dans eller pianospelning. Derigenom undviker man t. ex. att rimma *välsignelse* med *en kopp té*, *förtal* med *förtal*, *lofsjunga* med *besjunga*, *bohag* med *behag* o. s. v., fel hvilka kunna finnas hos de störste af våra äldre skaldar men i våra dagar ursäktas endast hos rimmande fruntimmer och dito skolgossar.

4.

MODERNA RIM.

I den moderna verskonsten är *rimmet* en så känd sak, att det ej behöfver förklaring, endast närmare bestämning och begränsning.

Rimmet är antingen

manligt d. v. s. *enstafvigt* såsom *hö, frö, dö, sjö, dag, drag, stag, slag*

eller

qvinligt d. v. s. tvåstafvigt: *dagen, dragen, slagen, baka, kaka, maka.*

Någon gång brukas också
löpande rim eller trestafviga: *anande, spanande, löpande, köpande.*

Dylika rim kallas stundom daktyliska.

Man skulle äfven kunna tänka sig fyrstafviga rim, om någon kunde använda dem. Så till exempel rimmar *rédligheten* med *sedligheten*, men icke med *dödligheten*. Dessa tre ord ha alla tonvigten tydlig på första stafvelsen, och det är för ett väljudande rim af största vigt att dessa hafva samma vokal.

I stället för att gifva regler för rim, meddela vi några prof på riktiga och oriktiga rim.

Skon rimmar med *lon, mon, patron, tron, zon*, men icke, strängt taget, med *hon* (honn).

Betunga rimmar med *besjunga*, men icke med *löfsjunga*.

att *se*, att *ske* rimmar med *kopp te* men ej med *anlete* eller *välsignelse*. Det heter ju icke *anlete* eller *välsignelse*. Dylika fel begås ofta.

vän rimmar med *den* men icke med *sanningen*. Det

heter icke *sanningen*. Dylika rim kunna användas endast i mycket skämtsamt stil, för att just visa det befängda och medvetet oriktiga. Sak samma med ordet *kärleken*, hvilket icke heter *kärlekänn*.

»Då kämpade de bröst mot bröst,
Och jägarn segrande fast klöst.»

TEGNÉR.

Bröst rimmar icke med *klöst*, ty det heter icke klösst.

»Ty mannens mod är qvinnan kärt
det starka är det sköna värdt.»

Kärt rimmar med *värdt*, fastän stafningen är olika. Ljudet är hufvudsaken. Lika så rimmar *ömt* med *berömdt* lika väl som med *berömt*. *Son* rimmar med *från*.

Var icke hård, kung Helge, men endast fast!
det svärd som biter skarpast, är böjligast.

En konung *fast* kan rimma med en vacker *trast* och en hisklig *gast*, en *böjlig gast* men icke med *böjligast*. Ordet *böjligast* rimmar med *löjligast*.

Dör rimmar med *hör* men icke med *tillhör*. Deremot kan *dör* rimma med *tillbehör*, ehuru icke ens detta är strängt riktigt.

Söner rimmar med *böner* men, strängt taget, icke med *kröner*.

»Och jorden har åter klädt sig grön
Och drakarna simma igen på sjön.»

Grön rimmar med *skön*, *bön*, men icke, strängt taget, med *sjön*, ett ord som är orimligt.

»en plats är ledig
ibland mitt husfolk, den kan jag ge dig.»

Ledig rimmar med *sedig* men icke med *se dig* och icke med *ge dig*.

Och snäckorna kommo med bringa svart,
med hvita vingar,
från hundrade land och förde från hvart
mångfaldig art
af rikdom, som rikdomen tvingar.

Ordet *art* kan möjligen rimma med *hvert*, men icke med *svart*.

»Vassera, mot en sådan en
Hvad man sig tyckte vara *ren*».

Ren rimmar väl med *ehn* en(-buske) men ej, strängt taget, med räkneordet *enn*.

»Men roptes vändning åt ett håll, då slog han bom på bom
Tog höger-om och venster-om, men ständigt rakt *tvärtom*».

Bom rimmar ej med *tvärtom* (åmm).

»Var i kriget, det är sannt
Endast öfverstelöjtnant».

Sannt rimmar med *sergeant*, *elefant*, *bastant*, men ej med *löjtnant*, hvilket ord rimmar med *brödkant*.

Ofta midt i vapnens brak
Tog han därför ny *tobak*,
Lät sin närmsta busse *vida*
Och slå eld förr'n han fick *strida*.

Brak rimmar väl ej med *tobak*? Vi säga *toback*, ett orimligt ord. Dock märkes här dels att rimmarens (Runeberg) sätt att uttala *löjtnant* och *tobak* närmar sig franskan, dels att ämnet är komiskt (Otto v. Fieandt). Det komiska uttrycket ökas genom detta uttal, hvilket också mer närmar sig allmogens. Förmodligen hade Runeberg, såsom finne, dylik ljudvigt, hvilken mer närmar sig franskan än det högsvenska uttalet.

»Det var en syn, som dugde se
När *Kulneff* togs med *finnarne*».

Detta rim är dåligt. Föga bättre är

*Vi trott allt i det längsta
På uppenbarelsen
Men erkeengeln dröjer,
Han har ej vist sig än.*

Rimfel ha här blifvit uppletade just hos våra störste skalder, på det ingen må deri se något begär att blott uppsöka fel. Nybörjaren lærer sig mera af sådant än af stränga regler, och om han derigenom kan lära sig att rimma mer felfritt än Tegnér och Runeberg, så lærer han sig derunder också, att ett undvikande af jättesångens minsta fel blir dvärgalåtens största eller enda förtjenst, att en skald är något helt annat än blott och bart en rimmare.

5.

FORNRIM.

I våra äldre folkvisor hade man mindre stora anspråk på rim. Man nöjde sig med likhet i vokal-ljud och i takt:

*Konungen talte till småsvenner två:
Jag vill rida bort till hertigens gård.
Konungen red sig uti en gata
Der mötte han jungfrur som kommo från vaka.*

I Svenska Fornsånger af A. T. Arwidsson ser man otaliga prof på dylika vokala slutrim. Dock ser man der äfven prof på konsonanta slutrim, såsom:

skära — vara (Hammarhemt).

starker — merke

skön — vähn

jemra — hamra

gulle — spilla

Widrik Werlandsson.

lister — fresta	}	Tolf starke kämpar.
tånger — fånga		
kedja — döda		
Hall — käll		
stark — hofverk		

följa — vilja	}	Ulf från Jern.
dvälja — följa		
drieka — stycke		

Vester — röster	}	gref Guncelin. O. s. v.
reda — smida		
frukost — bäst		
ryckte — fäckta		

Långt före dessa rim hade våra fäder ett helt annat slag, vanligen kalladt *alliteration*, *assonans*, hvilka ännu i dag finnas kvar i ordspråk, ordstäf och namn, samt i moderniserad form i våra nyare skalders arbeten. Dessa rim äro i *början* af orden. De nyss nämnda vokalrimmen, hvilka äro yngre, kunna sägas vara i *midten* af orden, och våra moderna rim i *slutet*.

Forntidens rim *hat*, *hof* var ett begynnelse-*rim*.

Medeltidens » *hat mad* var ett mittel-*rim*.

Nutidens » *hat mat* var ett slut-*rim*.

Att forntiden hade begynnelse-*rim* och att dessa voro *konsonantrim* kom dels deraf att språket är rikare på konsonanter än vokaler, dels deraf att konsonanterna äro mer fasta, mer kroppsliga än de flyktigare vokalerna. Först med kändedomen om de vokalrika romerska språken inkom vokalrimmet.

De gamla konsonanta begynnelse-*rimmen* (äfvén kallade udd-*rim* såsom motsats mot slut-*rim*) lefva kvar i sådana uttryck som:

barn och blomma, blott och bart, böljorna blå, bot och bättring, buller och bång, bålstrarna blå, ditt och datt, flin och flams, fullt och fast, först och främst, flygande fanor, gods och gull, gård och grund, gångare grå, hand i hår, hack i häl, hals öfver hufvud, hus och hem, hök på hand (*folkvisa*), halft om halft, högan häst (*folkvisa*), kammar och krusar sitt hår (*folkvisa*), krans och krona, klappadt och klart, kronans kaka, karl till knäna (*spefullt åt pojken*), kör i kylan, lam och lytt, lif och lem, ler och långhalm, lök på laxen, låta mitt lif (*folkvisa*), mått och mal, nicka och nacka, nolff och tolf, pick och pack, punkt och pricka, ramme runor (*folkvisa*), rast och ro, rännare röd, (*folkvisa*), rida ranka, ryk och ränn, si och så, satt stämna (*folkvisa*), se i syne, sju sjungande, skrappa och skryta, silfbodda svärd (*folkvisa*), slå slint, släng af slefven, stock och sten, stickor och strå, stad och ställe, stå i stöpet, strå till stacken, syn för sagen, säte och stämna, skick och skäl, tand för tunga, töm och tygel (*folkvisa*), tina tårar (*folkvisa*), tissel och tassel, varg i veum, vett och vilja, hvita radum, vinklar och vrår, villande våg, våld och völd, väl och ve, väna vif, vän i viken o. s. v.

I sammansatta ord förekomma också uddrim, visande två ursprungliga allitererande ord: buskablyg, budbärare, blindbock, domedag, dumdryg, döfvedack(dåse), fjäderfä, gengäld, hushåll, kornknarr, kyrkokam (*folkvisa*), lemmalytt, mannamod, målsman, mätisman, rågrepa, sotsäng, stöttesten, stopastolle, villervalla, villvar (föråldradt = vildbråd).

Moderna sammansättningar är bottenbägare, festfock, fäst-folk.

I sagans och häfdens nomina propria förekomma också uddrim: Bertingsborg, Birger Brosa, Folke Fil-

byter, *Harald Hildetand*, *Ingjald Illråda*, *Loke Löföson*, *Lef den lycklige*, *Ladulås*, *Peder Palleson*, *Riken i Radensgård*, *Roland Ris*, *Sten Sture*, *Sixten Sparre*, *Stafan Stalledräng*, *Simon i Sälle*, *Sivard Snaresven*, *Styrbjörn Starke*, *Styr den starke (Brävalla)*, *Trolle Tram*, *Torkel Troneson*, *Velan Visk*, *Vidrik Verlandson* o. s. v.

I sagorna äro namnen allitererade, såsom i *Völsungasagan*, der *Gjukes* hustru heter *Grimhild*, dottern *Gud*, sönerne *Gunnar* och *Guttorm*. Visserligen heter en af sönerne *Högne*, men så heter också hans häst *Hölken*. Så är ock med sagan om *Brävalla* slag.

Djurens namn och läten uddrimma också stundom, såsom *björnen* brummar, *kråkan* kraxar, *göken* gal.

Det finnes också vokala uddrim. Dit hör att vokalerna skola vara *olika*. *Sälunda* uddrimmar *Adam* och *Eva*. Ur *Ynglingasagan* få vi *Alrik* och *Erik*, *Alf* och *Yngve*. Ur *Eddan* få vi *Arvar-udd* (*Örvar Oddr*) *Ask* och *Embla* samt solhästarna *Árvak* och *Allsvin*. Ur folkvisorna få vi *Olar Adelin*, *Odin Asagrim*, *Esbjörn Unge*.

Otaliga äro uddrimmen i ordspråk och ordstäf.

6.

MODERNISERADE FORNRIM.

Våre uddrimmande fäder hade en helt annan verslära än vi, och den närmade sig i vissa afseenden de klassiska språkens. Det skulle dock leda öfver vårt mål att här behandla den. Vi omnämna blott de moderniseringar deraf som gjorts af nyare skalder. Till mönster taga vi *Tegnér's* bekanta:

*Sitter i högen
högättad höfding*

---

*Slagsvärd vid sidan
skölden på arm*

---

*Gångaren gode
Gnäggar derinne*

---

*Skrapar med guldhof
Grundmurad graf.*

TEGNÉR.

Två versrader skola innehålla tre allitererande begynnelsebokstäfver, utan egentligt afseende på huru de eljes stå. Dock skall hvar rad ha minst en bokstaf.

Alliteration brukas eljes både i bunden och obunden stil, inströdd kanske oftast omedvetet. Vi taga t. ex.:

*Vårt land, vårt land, vårt fosterland
Ljud högt o dyra ord!
Ej lyfts en höjd mot himlens rand
Ej sänks en dal, ej sköljs en strand.*

RUNEBERG.

De allitererande *l*, *h* och *s* göra en vacker verkan. Visserligen har man i första versen tre *vårt* samt i tredje och fjerde verserna tre *ej* och tre *en*, men dessa äro i *fallande* takt, hvarför deras alliteration ej gör någon särdeles verkan.

*Baldersbålet, den solens bild
brann på vigda härden*

---

*Prester stodo kring tempelvägg,
makade bålet's bränder,
bleka gubbar med silfverskägg
och med flintknif i hårda händer.
Kung med krona står bredvid.*

TEGNÉR.

Stampande, | stodo i | spiltornas | rad och | tuggade vallhö | TEGNÉR.

VERSFLAG UTAN RIM.

BLANKVERS.

Jambisk vers eller talvers brukas mycket i större skaldestycken, men då vanligen femfotad eller sexfotad.

Den femfotade jamben kallas *blankvers*, eller, mera lärdt, *quinarie*. Den är antingen fullständig (*akatalektisk*) och således med fem jemna fötter (tio stafvelser) eller också är den i en eller annan rad, efter behag öfvertalig (*hyperkatalektisk*), med elfva stafvelser. Vi taga några prof:

Det da- | gas re'n | och Frit- | hiof ko'm- | mer ic- | ke.

Detta är öfvertalig blankvers. (Afskedet ur Frit-hiofs saga.)

Om men-	skans för-	sta brott,	om dö-	dens frukt,
Som bröts	ur det	förbud-	na träd	och äts
Och föd-	de graf-	ven, föd-	de allt	vårt ve
Med E-	dens mist-	ning, tills	en stör-	re man
Upprät-	tar oss	och vin-	ner det	igen.

MILTON. — V. E. ÖMAN.

Det är jenn eller fullständig blankvers, hvilken äfven kallas miltonsk, då den öfvertaliga kallas shakespeareisk efter Shakespeare. Den användes mycket i dramatisk vers, der den blir mindre enformig än den miltonska. Vi taga några prof:

Hamlet	Skarpt bi-	ter luf-	ten, det	är myc-	ket kallt.
Horatio	Så kallt	att just	det sri-	der u-	ti skin-
Hamlet	Head är	nu kloc-	kan?		net.
Horatio	---	---	--- Bort	åt tolf	så der.
Marcellus	Nej, hon	är sla-	gen.		
Horatio	---	---	--- Det	har jag	ej hört.
	Då bör-	jar det	att li-	da mot	den tid,
	På hvil-	ken an-	dar plä-	ga gå	och van-
					dra.

I samtal mellan två eller flere skall en afbruten versrad, till och med en afbruten takt eller versfot fortsättas af den svarande, så att ingen rad blir oafslutad. Detta synes bäst af profvet. Denna iakttagelse är vigtig att göra, om man vill skrifva dramatisk vers. Dock användes shakespeareisk blankvers äfven i andra fall, och äfven rimmad; t. ex.:

»I Djurgårdslundar, susen vänligt öfver
den störste sångarns bild, som Norden bar!
Det fins ej tid, som dessa toner söfver,
det fins ej land, som deras like har —
En sång, som växer vild, men likväl ansad,
bär konstens regel, men försmår dess tvång,
till hälften medvetlös, till hälften sansad,
en gudadans på gudaberget dansad
med faun och gratie och sångmö på en gång.»

TEGNÉR.

8.

JAMBISK TRIMETER.

Med jambisk trimeter menas helt enkelt sexfotad jambisk vers. Grekerne gáfvo nemligen namnet meter åt två fötter, en dubbelfot, när fötterna voro jamber, trokéer eller anapestes. Deremot gälde i daktylisk vers en ensam fot eller daktyl som enhet. Sålunda innehåller en daktylisk trimeter endast tre daktyler.

Prof på jambisk trimeter få vi ur Runebergs »Kungarne på Salamis», ett dramatiskt verk, skrifvet helt och hållet på detta versmått:

Folket	Låt ho-	nom få	behål-	ta, hvad	en flyk-	mig gunst
Af lyc-	kan ho-	nom gif-	vit. Dig	är snäc-	kan dock	
En rin-	ga rå-	ge en-	däst på	din ri-	kedom.	

	För ho-	nom är	den allt.	Med den	kan han	sin nöd
	För lån-	ga mån-	hvarf lin-	dra. Mins	att gu-	darne
	Ej hyl-	la hand	som ä-	ger, u-	tan hand,	som ger.
Rhaistes	Är det	ditt råd?				
Folket	— — —	— — —	Vi kun-	na ej	ett bät-	tre ge.

9.

HEXAMETER.

Hexametern är ett versmått med öfvervägande daktyler, och har, såsom namnet låter förstå, sex versfötter.

Första regeln är, att femte foten skall vara en daktyl och den sjette en troké, samt att sålunda de två sista fötterna skola innehålla fem stafvelser.

De första fyra fötterna skulle vara antingen alle-sammans daktyler och sålunda innehålla tillsammans tolf stafvelser, eller åtminstone öfvervägande trokéer. Dock kan man undantagsvis taga dem alla till trokéer, då stafvelsernas antal blir åtta.

Största antalet stafvelser skulle alltså blifva $5 + 12 = 17$.
Minsta d:o d:o $5 + 8 = 13$.

Fahlcrantz skrifver i Noachs ark (sid. 44): Den underligaste af alla dessa djur är den så kallade hexa-metern, en fantastisk fyrfota med två bestämda men omaka extra fötter längs i bak; de fyra framfötterna kan man efter behag gifva två eller tre tår:

Hexa-	metern	låter så	här, mina	värdaste	herrar,
Äfven så	här, om med	samtliga	tår uppå	banan han	dansar.
Vill han	åter med	ekono-	mi för-	fara, då	går han
Långsamt	träsko-	rustad	fram samt	långtar till	hvila.

Hvilopunkter genom taktklyfning måste finnas i hexametern. Helst har man en i midten:

1	2	3	4	5	6
Voro nu	satte i	hög	kung	Bele och	Thorsten den gamle,
Der de	sjelfve be-	falt:	på	hvar sin	sida om fjärden
Högarna	lyfte sin	rund,	två	bröstådem	döden har åtskilt.

Fortsättningen med hvilopunkt i midten skulle i längden bli enformig. Man flyttar den i andra eller fjerde punkten eller hälst i båda dessa.

2	3	4			
Helge och	Halfdan	på folkets be-	slut,	nu	togo i samarf
Riket	efter sin	far,	men	Fritliof som	endaste sonen
Dette med	ingen	och fäste i	lugn	sin boning på	Framnäs.

Till en god hexameter hörer att takten skall vara liflig eller långsam daktylisk eller trokeisk samt med ordklyfningar eller taktklyfningar allt efter handlingens mer eller mindre raska gång.

1	2	3	4	5	6
Springare	två gånger	tolf	bång-	styriga,	fjettrade, vindar,
Stampande	stodo i	spiltornas	rad	och tuggade	vallhö.

Här skildras ju tydligen en liflig handling med daktyler.

Tiden	vänder allt-	mer	sin	hog	från	fäderne-	sagan,
Lyssnar till	nutids	sorl och o-	roliga	sqvallret för	dagen.		

Här är ju första raden afmätt och långsam, andra raden liknar ju »oroliga sqvallret för dagen». Att åstadkomma dylik öfverensstämmelse mellan takten och handlingen fordrar dock mästarhand.

En dansk fornforskare har visat hexameterns likhet med ett gammalt forn-nordiskt versmått, fornyrdalag eller talvers. Tager man tre rader af detta gamla vers-slag, så kan man deraf få en rad hexameter. Så är början till Völuspå i äldre eddan:

Isländsk text:		Svensk öfversättning:
Hjódo	vid ek	aller
Helgar	kindir	Heliga
Meiri ok	minni!	Större och mindre!

Detta märkvärdiga förhållande visar oss ett praktiskt sätt att skriva hexameter. Delas den nämligen på två eller tre rader, helst med halftakt eller enstafvigt slutfall vid första eller andra radens ända, då framtingas derigenom den behöfliga taktklyfningen. Ett sådant sätt att trycka hexameter vore kanske en typografisk vinst, emedan de långa raderna trötta ögat och afskräcka från läsning.

Hexametern begagnas i berättande stil (episk) såsom i »Frithiof tager arf», »Nattvardsbarnen», »Kronbruden», »Vid magisterpromotionen i Lund» af Tegnér. »Elgskyttearne», »Hanna», »Julqvällen» af Runeberg.

Hexametern kallas ock heroisk vers, hjelte-vers, episk vers.

10.

DISTICHON

är ett vers-slag med hvarannan rad hexameter och hvarannan rad pentameter.

Med pentameter, ett versslag som aldrig brukas ensamt, menas en versrad, delad i två hälfter, hvardera bestående af två daktyler och ett enstafvigt slutfall. I stället för daktyler kan man också ha trokéer, men det brukas ej i svenskan. En pentameter-rad kan sägas utgöra två lika långa meningar, skilda med en tankehvila.

En fortlöpande rad af distichon kallas *elegiskt versmått* (klagodikt). Sådana äro Malmströms »Angelika».

Hexam. : |Säg mig, du | doftande | vind, som | dansar i | fröjd öfver | fjällen

Pent. : |Säg du min | vilja? o | säg? || Säg du min | rodnande | ros? |

I dylikt versmått är också Tegnér's »England och Frankrike 1806» i dialogform:

England.

Hexam.: *Ligg du för- | derfliga | der och | frät om- | kring dig som | kräftan. |*

Pent.: *Stuka nat- | ionerna | opp || stuka och | hungra än | nu! |*

Hexam.: *Filfras | hota mig | ej ty | mig upp- | äter du | icke. |*

Pent.: *Störta hvad | troner du | kan || Albions | låter du stå. |*

I denna versform har också Tegnér »Grekiska bilder»:

Jupiter Olympius af Fidias.

*Antingen viste dig Zeus sin gestalt, nedstigen från himlen,
eller till himmelen steg, || Fidias, du att den se.*

Schiller har i distichonform beskrifvit detta versmåtts art. Vi öfversätta det sålunda:

*Hör, hexametern slår som springkällans stråle mot höjden;
Men i pentametern se'n, || hör dess metodiska fall!*

Greker och romare använde äfven distichon eller elegiska versmåttet till epigram. Ungefär så har också Tegnér använt det i här omnämnda dikter. Äfven på likartadt sätt har Runeberg skrifvit ett epigram:

*Jorden ett straffrum är, dit knotande englar förvisas!
Himmelen öppnas dem strax, || sedan de gråtit till slut.*

Äfven till lofsång kan distichon användas, t. ex.:

*Egne, odödlige skald! Du vist ädraktige Fredman,
Säg, hvar din lyra är gömd, || att jag må spela ditt lof.
Mången var mer kanske i dikten, och större i sången;
Ingen förenat som du || diktens och sångens behag.*

K. A. NICANDER.

VERS-SLAG MED RIM.

Alexandrinen är ett sexfotadt jambiskt vers-slag med parvis växlande två manliga och två qvinliga rim samt en i midten skarpt utmärkt hvilopunkt, hvilken dock hvarken får vara ordklyfning eller taktklyfning, utan blott en *tankehvila*.

Tegnér's »Svea» är skriven på alexandrinskt vers-mått. Som poemets början är tung, så afskrifva vi hällre ur dess midt:

<i>En an-</i>	<i>nan verld</i>	<i>står upp.</i>	<i>Välän,</i>	<i>välän,</i>	<i>I fö-</i>	<i>der!</i>
<i>hven är</i>	<i>den inen-</i>	<i>sko-ätt,</i>	<i>som på</i>	<i>er as-</i>	<i>ka trä-</i>	<i>der?</i>
<i>O blygd!</i>	<i>Är det-</i>	<i>ta er,</i>	<i>är det-</i>	<i>ta gö-</i>	<i>ters stam,</i>	
<i>fåfäng-</i>	<i>lig, glit-</i>	<i>terströdd,</i>	<i>småsin-</i>	<i>nad, af-</i>	<i>undsam,</i>	
<i>med si-</i>	<i>na små</i>	<i>begär,</i>	<i>med si-</i>	<i>na half-</i>	<i>va dyg-</i>	<i>der</i>
<i>och Sö-</i>	<i>derns ypp-</i>	<i>ighet</i>	<i>i fat-</i>	<i>tigdo-</i>	<i>mens byg-</i>	<i>der?</i>
<i>Hvar är</i>	<i>din for-</i>	<i>na kraft,</i>	<i>ditt for-</i>	<i>na all-</i>	<i>var? Hvar</i>	
<i>Det hjel-</i>	<i>tenamn,</i>	<i>o, folk</i>	<i>som tröt-</i>	<i>ta ryk-</i>	<i>tet bar?</i>	

Alexandrinen, uppfunnen i Frankrike och der kallad »grand vers», brukas i dramatik, hvarigenom den kommit till Sverige. Flere af Remmers och Edvard Bäckströms öfversättningar äro alexandriner. Kellgren beagnade mycket detta versmått.

Runeberg är ej vän af alexandrinen. Han säger derom:

»Om något versslag i verlden är oskickligt att smyga sig efter och uttrycka tankens modifikationer, så är det detta. Glädje och sorg, hastighet och hvila, styrka och vekhet, allt antager i dessa former samma ton. Den olyckliga pausen i dess midt är ett oöfverstigligt hinder för all ledighet och afdelar versen i två fullkomligt likformiga delar, på hvilkas alla taktfötter

den fortplantar sitt starkt bestämda ljudfall. »Ur temp-
lets gråu torn | hör midnatts-klockans slag». Här seglar
gehöret öfver versen alldeles som en julle, hvilken för
hvarje våg stöter mot grund och midt i farten stöter
hårdast och sitter längst fast. Den antika jamben, som
liknar alexandrinen i allt utom i den reguliera takt-
hvilan, hvilken ojemförlig ledighet har ej den deremot?»

12.

OTTAVE RIME.

Till oblandadt jambiskt versslag hör också *Ottave rime*, af italienskt ursprung men sedan gammalt brukad i svenskan. Vi taga ett prof från karolinska tiden af Eurelius-Dahlstjerna:

*Så länge jorden står och karlavagnen svarfvas,
Kring svenska stränder om, på dess förgylte naf,
Så länge nyssplöjd ren i Götha landen harfvas,
Och lax och strömming fins i Norrebottens haf,
Skall din åminnesdag på runestafvar karfvas;
Och fast du lägges ned till ro i stilla graf,
Jag skära skall ditt namn till evig minneslexa
I lönn, i bok och lind, som skall med barken växa.*

Detta är en hel vers (strof) af åtta versrader. De två sista rimma med hvar andra qvinligt. De sex föregående ha hvart annat manligt och hvart annat qvinligt rim, men den första, tredje och femte skola rimma sins emellan qvinligt samt den andra, fjerde och sjetten emellan manligt. Det här anförda profvet är dock, med undantag af rimmen, felaktigt. Vi taga därför ur Tegnérs »Mjeltsjukan» ett bättre:

Hvad vill mig verkligheten med sin döda,
 Sin stumma massa, tryckande och rå?
 Hur hoppet bleknat, ack, det rosenröda!
 Hur minnet mulnat, ack, det himmelsblå!
 Och sjelfva dikten! Dess lindansarmöda,
 Dess luftsprång har jag sett mig mätt uppå.
 Dess gyckelbilder tillfredsställa ingen,
 Lös-skummade från ytan utaf tingen.

Här ha vi ju hvad som förut beskrifvits under namnet shakespearisk blankvers, men delad i åttaradiga verser och rimmad på det sätt som gifvit den namnet ottave rime. Italianarne begagna mest elfvastafviga rader med qvinliga rim. Det ligger i sakens beskaffenhet, att de två sista raderna, som rimma omedelbart på hvarandra, skola vara liksom en afslutning, något till innehåll icke alldeles likt de sex föregående. De kallas på italienska *la chiave* eller *la chiusa*. Boccaccio, Ariosto och Tasso ha odlat detta versslag. Tassos och Ariostos öfversättare till svenskan, C. A. Kullberg, har hos oss odlat ottave rime på ett mönstergillt sätt. Vårt först meddelade prof af Eurenus-Dahlstjerna visar att denne varit fängslad i alexandrinens bojer.

En afart af ottave rime är *Siciliane*, i hvilken de två sista d. v. s. sjunde och åttonde raderna ej bilda något *chiave* för sig, utan den sjunde rimmar med den femte, tredje och andra samt den åttonde med den sjette, fjerde och andra.

13.

SONETTEN (KLANGDIKTEN).

Till enkel jambisk blankvers, men konstigt rimmad, hörer *sonetten*. Vi ha förut sett att alexandrinen, lik-

som till exempel hexametern och de öfriga antika verslagen, ej indelades i verser, men att ottave rime delades i åttaradiga verser. Från dessa skiljer sig sonetten deruti att den är ett afslutadt helt med fjorton rader.

Sonetten

beskrifver sig sjelf.

*Sonetten vandrar lekande, men värdig
Och elfvastaftvig fram i fjorton rader.
Man ansett har Petrarca för dess fader.
Nu är den första quaternarien färdig.*

*Den andra börjar. Fortsätt den ihärdig!
Och fast dig locka rim i myriader,
De samma rim du åter måste ha der,
Och det är svårt, om icke Febus lär dig.*

*Nu komma två terziner med på slutet.
Hvad de ha der att göra, ej du fråge,
Men lär att fläta de sju skilda sätten!*

*Så blir det hela vackert sammanjutet,
Och under rimmens konstigt hvälfda båge
Går fullväxt fram den klingande Sonetten.*

Detta recept till sonett är skrifvet af Böttiger. De två »quaternarierna» (quatrains) bilda ett helt för sig. Den första, fjerde, femte och åttonde rimma på ett och samma. Likaså andra, tredje, sjette och sjunde.

De två »terzinerna» (terzets) rimma mera fritt på de »sju skilda sätten» och utgöra ett helt för sig. Tre-radiga rimmande verser äro dock ett oting, de böra derfor efter franskt efterdöme skrivas tillsammans till en sexradig vers (*sixain*).

Ej mindre affär af sonetten gjorde Atterbom, då han, långt förut, år 1807, också skref ett slags recept eller biografi, som följer:

*O, hemland för min själ, Provence du sköna!
Du blåa himmel, lagrar, varma dalar!
Valchiusa, der i vestan Laura talar,
När aftonens rubiner källan kröna!*

*För hvem som vill må nordanstormen döna;
Jag flyktar till Romanzos näktergalar,
Till troubadourens spel i borgasalar
Till kärlekshofvens krets i lunden gröna.*

*Här adelsjungfrun Klang på myrtenslätten,
Durandos brädd, i vårens skimmerfloder,
En gång till Riddarn Tanke ömt sig böjde.*

*En älskogspant, en son på jorden dröjde,
Med blick af fader och med röst af moder,
Smärt, snüllrik, stolt, den ljudande sonetten.*

Yngre författare ha efter franskt mönster begagnat vexlande manliga och qvinliga rim. I svenskan är sonetten eljes gammal. Den första skrefs af Rosenhane, I våra dagar ha yngre skalder odlat den både på ett allvarligt och komiskt sätt, och vi ha i den senare riktningen ett ytterligare recept:

Sonett i brist på bukett

till en flicka på hennes namnsdag.

*Min fröken, om jag er skall gratulera
Och eger mynt, så går det ganska lätt:
För tjugu kronor köper jag bukett
Och kan båd' dyrt och dumt mig presentera.*

*Men är jag pank och ej kan vigilera,
Hur skall jag då ur knipen gå honnett?
Jo, med en sockersöt och fin sonett,
Med kling och klang kan jag som skald briljera!*

*Tänk en sonett! Den är så nått, så nått,
Så känslfull och söt på alla sätt,
En liten fin förnämities-skald värdig!*

*Jag efter högsta smak och etikett
Linjerar rakt och rimmar fint och rätt.
Blott fjorton rader — min sonett är färdig.*

Bias.

Märkligt är att våre störste skalder Bellman, Tegnér, Runeberg ej skrivit någon sonett. Tegnér's yttrande om denna »klangdikt» i hans poem »Halkan» kan i vår superfina tid ej anföras.

Det ligger i sonettens form en fordran att innehållet af de båda quatrains skall upplösas eller, kanske ännu bättre, alldeles motsägas af slutinnehållet i sixain (terzinerna). Derigenom kan sonetten få något af epigram eller madrigal (se längre fram under dessa ord).

14.

RONDEAU (RUNDQVÄDE)

är jambisk blankvers, men liksom sonetten af bestämdt omfång och rimmad efter ännu strängare lagar. Vi gifva ett prof:

Våren.

*Nu våren kommen är, i spiselns vrå
Dra' Nimrods barn smorläderstjoflor på.
Och rusa ut att höra tjädrar spela
Och skjuta bom och så sin matsäck dela,
Till tröst ta rispen under himlen blå.
Då höres orr'n i talltopp drillar slå,
Och bakom busken har'n ses örat klå.
Men jägarskaran qväder vid sin »hela»:
Nu våren kommen är!*

*Vi sjunga, dricka, älska, hå hå hå!
 Vi plocka röda bär och roser små.
 Vi skjuta dufvor, och vi aldrig fela.
 Små tärnors sorger vi med kyssar hela,
 Ty jägarn gör allt hvad han vill. Låt gå!
 Nu våren kommen är!*

BIAS.

Rondeaun skall bestå af tretton versrader, hvaraf åtta med maskulina, öfverensstämmande rim och fem med feminina öfverensstämmande rim, eller sex maskulina och sju feminina.

Efter åttonde raden och vid rundqvädets slut kommer särskildt en refräng, hvilken skall vara ett eller flere ord af begynnelseorden i första versraden.

I de första åtta raderna bör man ej ha mer än tre qvinliga rim och kan då efter hvarandra ha tre manliga i femte, sjette och sjunde raderna. Så många manliga rim bör man ej föra omedelbart efter hvarandra i senare delen af qvådet. Det finnes ock rundqväden med daktylisk versmått, t. ex.:

Söre skörden.

*Hvilan ger växten. Med yxa och plog,
 Arla och särla i trädalom och knog,
 Ödmjuk som öket ses nacken du böja,
 Glömmande Odin och Balder och Fröja,
 Dyrkande Frö uti åker och skog.*

*Mognande skördar nu mana med fog:
 Hvila och njut, du har mödat dig nog.
 Frihet bör ryggen och tankarne höja.*

Hvilan ger växten.

*Tänk om en frostnatt din längtan bedrog!
 Tänk om din fritimme oväntadt slog!
 Dödmannen sjelf kan din teg vilja röja*

Och med ditt halfgjorda dagsverk sig nöja,
 Ta' dig som ogräs i Allfaders slog.
 Hvilan ger växten.

BIAS.

15.

TRIOLETTEN (TREKLANGSQVÄDET)

är ett litet jambiskt qvåde af åtta rader, hvar och en med åtta stafvelser.

Af de åtta raderna äro dock tre alldeles lika, nämligen den första, fjerde och sjunde. Deraf namnet triolett. Den åttonde är alldeles lik den andra, den första, tredje, fjerde, femte och sjunde rimma sins emellan, och andra, sjette och åttonde sins emellan. Ett sådant qvåde lämpar sig blott för mycket naiva ämnen. Såsom prof lemna vi en sammanställning af fyra trioletter.

Sörsta Maj.

1.

*I dag vi fira första Maj,
 Hvad nymfer och baccanter nicka!
 Du blyge yngling, blif ej haj,
 I dag vi fira första Maj.
 I ljusa byxor, kort kavaj,
 Se Ganymedes med en bricka!
 I dag vi fira första Maj,
 Hvad nymfer och baccanter nicka!*

2.

*I dag vi fira första Maj!
 Först våra tärnors skål vi dricka.
 Har du ej fästmö, aj aj aj,
 I dag vi fira första Maj!
 Drick då en munklikör, din haj,
 Scälj ned en åm med propp och svicka.
 I dag vi fira första Maj.
 Först våra tärnors skål vi dricka.*

3.

I dag vi fira första Maj!
Hör, kungens skål! ... Vi kli... kli... kli... cka!
Hiss opp i topp, din flagg på svaj.
I dag vi fira första Maj.
Drick ej för mycket, usch fy baj!
För Smith, för Berg vi hi... hi... hi... cka!
I dag vi fira första Maj.
Hör kungens skål! ... Vi kli... kli... kli... cka.

4.

I dag vi fira första Maj,
I dag förbjuds ej frukt, min flicka!
Bjud äpplen, ej blott äppelpaj.
I dag vi fira första Maj!
Till sällhetshammens säkra kaj
Skall jag vår julle vri... vri... vri... cka.
I dag vi fira första Maj,
I dag förbjuds ej frukt, min flicka.

16.

NYBÖRJARENS FÖRSÖK.

Vida mer allmänna än här förut beskrifna verslagen, äro de diktarter, som äro mest kända och nyttjade under namn af visor, sånger o. s. v. Dessa mer allmänna men obestämda former inhemtas dock bäst ur visböcker eller ur skalders arbeten. Ofta äro sådana verser skrifna efter musikaliskt »gehör» med en så invecklad versbyggnad, att nybörjaren blott med största svårighet kan upplösa den i takter. I så fall är det onekligen bäst att skrifva efter melodier, hvilka man sjunger under det man på fingren räknar stafvelsernas antal i hvarje rad. Dervid måste man noga tillse att intet ord får annan tonvigt än det har i prosa.

Dock bör nybörjaren undvika sådana versslag och hällre till en början taga enkla jambiska eller trokeiska, samt derefter enkelt daktyliska och sist anapestiska.

Här är visserligen blott fråga om att för nybörjaren visa versernas yttre form, men några vinkar rörande innehållet torde vara lika behöfliga.

Utan mycket arbete åstadkommes intet läsvärdt, allra minst i bunden stil, i hvilken anspråken alltid blifva större. Derfor blir första regeln att till en början skriva så små poem som möjligt. Att skriva vers utan rim, roar emellertid aldrig nybörjaren, och därför kan man åt honom förorda de minsta rimmade skaldestycken som egentligen finnas, åtminstone mer allmänt på alla nyare språk. Sådana äro så kallade *Quatrains*, fyrradiga verser, t. ex.:

På ett arabaud.

*Jag nog den saken har betänkt ibland,
om ej i högsta måtto grymt det är
att lägga uppå flickans armar band,
då hennes hjerta ständigt bojor bär.*

RUNEBERG.

Följande visar oss två *quatrains*:

B. B. v. Platon.

1.

*Mannen med det fasta sinnet
och med romarviljans makt
tillhör nu allena minnet,
som vet mera än det sagt.*

2.

*Lefvande han aldrig svigtat,
derför död han hvile tryggt
vid de vågor, sjelf han diktat,
vid den strand, han sjelf har byggt.*

TEGNÉR.

Hvar och en af dessa två är dock ett helt för sig, en själfständig grafskrift.

*Hör upp att fläta in din kardborr i min lager,
Att prisa mina vers för styrka och behag:
Vet du hvad billig följd Publiken deraf drager? —
Jo, att när dig man undantager,
Ej uslare poet i Sverige fins än jag.*

KELLGREN.

Detta poem, bestående af sex rader, kallas *sixain*. För öfrigt är det till sin natur ett *epigram*, hvarmed, utan afseende på yttre formen, menas ett poem, hvars udd eller kraft, hvars hela mening eller afsigt ligger i själfva slutet. Oftast är det satiriskt, men visst icke alltid. Epigrammet har ej något bestämdt antal rader.

Ett annat slags kortare poem är *madrigalen*, liksom epigrammet af obestämdt antal rader, dock ej gerna mindre än sex och ej mer än sjutton. Den har något af epigrammets art att i slutet ha något öfverraskande, men det skall vara mildt och godt, artigt och förtjusande, ty *madrigalen* egnas åt könet, åt skönheten, åt älskarinnan eller också åt kungar och personer som vilja smickras som gudar eller som qvinnor.

*Om Gustaf Du är kung,
Så vitna om Ditt rike,
Att Du är Vasars like
Och lika stor som ung:
Låt ondskan känna smärta,
Din tron vår kärlek har:
Se tronen i vårt hjerta
Vår Kung och Far.*

BELLMAN.

Den enda.

*Med anletsdrag som alla hjertan fånga,
med blickar milda som en majsols sken,
den enda sitter här bland många,
men bland de många ser jag endast en.*

*Hur svårt för kärleken att sig fördölja,
att jämt bevaka, jämt förställa sig!
Men mina ögon henne följa;
o, följde hennes också endast mig!*

TEGNÉR.

Dylika korta poem äro för nybörjaren bäst, emedan de tvinga honom att concentrera sig, att uttrycka sig kort och tydligt, så att icke allenast hvarje vers (strof) blir ett helt för sig, utan äfven i viss mon hvarje rad. Många skalder pläga också börja hvarje rad med stor bokstaf, liksom för att utmärka, det något nytt, något helt för sig, dermed börjar.

Bäst är också att undvika långa versrader. Vid eftertryck af skalder skall man, synnerligast i godtköpsupplagor, finna att en versrad kan delas midt itu, då hvarannan blir rimmad och hvarannan orimmad. Sådant sätt att dikta lämpar sig bäst för längre stycken, emedan svenska språket är rinfattigt.

Vid efterbildningar och vid sjelfständiga försök fordrar man dock af nybörjaren, af sjelfve klåparen, en större och mer genomförd noggrannhet i afseende på rim och ljudvigt än hos de förste af våra äldre skalder. Språket har nämligen på blott några årtionden i detta afseende blifvit så utveckladt, att fordringarna hos allmänheten ökats. De mest medelmåttige af våra dagars rimmare eller så kallade skalder äro säkra i formen, hvilken måste blifva allt för den som saknar hufvudsaken, snillet. För att få fram en snillrik tanke, en målände bild, tillåter sig snillet ett fel i rimmet, hvilket ej skulle tillåtas en medelmätta.

En god lärospån blir dernäst sonetten, hvars tekniska stora svårigheter man bör lära sig öfvervinna innan man vågar sig på större dikter. Med herraväldet

öfver formen och vanan att concentrera sig inom en liten ram följer sedan en säkerhet och en vana, en bättre bildning, verkande så att man utan minsta ansträngning bär de större skaldestyckenas tekniska börda.

En viktig sak är att hvarje rad, så vidt möjligt är, utgör ett helt för sig och att dess tyngdpunkt, dess udd, dess kraft ligga i rimmet. Först derigenom motiveras bruket af rim, när tankens eller känslans höjdpunkt förenas med den musikaliska eller välljudets höjdpunkt.

Tillfällighetsverser gifva det på samma gång tack-sammaste och farligaste öfningsfältet. Början och slutet böra ha något roande. I midten kan det vara huru medelmåttigt som hälst.

Vill man åstadkomma något dugligt, så får man ej sätta sig vid skrifbordet med föresats att skrifva verser eller att efterbilda. Man skall känna sig stämd att sannt skildra något intryck eller någon händelse man upplefvat. Dertill knyter sig gerna någon melodi eller en erinran om något stycke ur en älsklingsskald, ur någon visbok, som man har på hyllan. Denna bok tager man fram och studerar noggrannare styckets form, dess versbyggnad, hvilken man sedan följer för att få form åt sina egna intryck. Man skall dervid söka att vara enkel, sann och tydlig. Man skall söka vackra tankar och tydliga, sanna bilder, men noga undvika granna ord. Lyckas man på denna väg, så blir man originel, blir skald. Misslyckas man, så vinner man dock alltid bildning och förädling samt renare smak, sundare omdöme och blygsamhet.

17.

OLIKA TAKTER.

Vid öfversigten af takterna eller versfötterna ha vi här utmärkt den betonade stafvelsen med accent. Denna stafvelse uttalas ungefär dubbelt så långsamt och äfven dubbelt så högt som andra eller de korta samt betecknas vanligen i verslära med —, då korta stafvelsen utmärkes med ∪. Med dessa tecken kan man göra en öfverskådlig tafla öfver de olika versformerna. Innan dess måste vi dock för fullständighets skull omnämna några takter, hvilka efter de klassiska språkens versläror upptagas i svenskan, ehuru deras tillvaro stundom är ganska tvifvelaktig. Dervid upptaga vi också de af oss förut beskrifna fyra takterna.

1) — ∪	<i>Troké</i>	Himm̄l̄, Jord̄en, Dȫdliḡ.
2) ∪ —	(<i>Jamb</i>)	För̄st̄änd̄, Bet̄r̄o, Met̄all̄.
3) — —	<i>Spondé</i>	Mǟnsken, Frībref̄, På̄bud̄.
		Är svår att skilja från trokéen. Dess tillvaro i svenskan förefaller nästan konstlad.
4) ∪ ∪	<i>Pyrick</i>	Äl- sk̄änd̄, Da gar̄ne.
		Finnes ej annat än i slutet af daktyler.
5) — ∪ ∪	<i>Daktyl</i>	Himm̄l̄en, S̄änḡarē.
6) ∪ ∪ —	<i>Anapest</i>	Frīeri, Ryt̄teri.
7) ∪ — —	<i>Backius</i>	Förr̄åd̄sh̄us, Rub̄inkors̄.
8) — — ∪	<i>Antibackius</i>	Äsk̄vigge, Ȫlär̄da.
9) — ∪ —	<i>Amfimaker</i>	Somm̄arn̄att, N̄eder̄börd̄.
10) ∪ — ∪	<i>Amfibrackys</i>	Bes̄inna, För̄st̄änd̄et.
11) — — —	<i>Moloss</i>	Frībref̄sp̄ost, Mǟnskens̄natt̄.

Till det lärda språkets tecken hörer också att utmärka lika rimslut med lika bokstäfver. När man t. ex. skrifver att rimställningen för ottave rime är **ababacc**, så menas dermed att första, tredje och femte raderna rimma sins emellan, andra, fjerde och sjette sins emellan samt sjunde och åttonde sins emellan.

För öfnings skull samt för upprepande och förklarande af det föregående skrifva vi upp några exempel:

- 1) | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | *jambisk trimeter.*
  - 2) | — ◡ | — ◡ | — ◡ | — ◡ | — ◡ | — ◡ | — ◡ | *trokeisk dimeter.*
  - 3) | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | *daktylisk tetrameter.*
  - 4) | ◡ ◡ — | ◡ ◡ — | ◡ ◡ — | ◡ ◡ — | *anapestisk dimeter.*
  - 5) | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | *jambisk dimeter.*
  - 6) | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | *daktylisk dimeter.*
  - 7) | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | *adonisk vers.*
  - 8) | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | *Miltonsk blankvers.*
  - 9) | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ — | *Shakespearisk blankvers.*
  - 10)

}	1	2	3	4	5	6	} <i>Hexa-</i> <i>meter.</i>
	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	
}	1	2	3	4	5	6	} <i>Hexa-</i> <i>meter.</i>
	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	
  - 11)

}	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	} <i>Distichon.</i>
	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	
- Rimmad vers.*
- 12)

}	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	} <i>Alexandrin.</i>
	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	

Rimställning a.a.b.b.
  - 13)

}	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	} <i>Ottave rime.</i>
	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	— ◡ —	

Rimställning ab ab ab c.c.

